FRANCISCI BENCII AB AQVA PENDENTE E SOCIETATE IESV

ORATIO

IN. FVNERE. ANTONII. CARAFAE CARDINALIS

SVPERIORVM. PERMISSV

ROMAE
Apud Franciſcum Zannettum. CIƆ. IƆ. XCI
Menſe Aprili.

FRANCISCI· BENCII E· SOCIETATE· IESV

IN. FVNERE. ANTONII. CARAFAE S. R. E. CARDINALIS

ORATIO

ANTONIVM CARAFAM Cardinalem, qui mortalis cum esset, ita vixit, vt immortalem memoriam moriens reliquerit, simplici quadam, sed vera laudatione prosequimur. iustum officium P. A. & magnum: iustum, quia supremo tribuitur honori: magnum, quia excellentissimae virtuti. neque enim aut aequum est, virum maxime laudandum, in communi omnium desiderio, silentio praeteriri: aut facile, persequi amplissimas eius laudes: quae publica veluti materia exposita singulis esse potest, vel ad celebrandum, vel ad imitandum. Neque vero opus pigmentis fuit, ac fuco nimium elaboratae orationis, cum & vita ipsius abfuerit ab omni simulationis artificio, & quodlibet ostentationis genus non careat suspicione mendacij: siue quod veritas non desiderat ornatum, siue quod quae extrinsecus assumuntur, vt propria ac

ſincera non putantur. Et quamquam is, vel inter homines cum ageret, abhorruit ab omni humana commendatione, ne dum eam nunc, collocatus in illo caeleſtium coetu, magnopere requirat, quoniam tamen facilem aſſenſum inuenit conſenſio virtutum, & ſimilitudo audientium: & ornamentis maiorum incitatur aemulatio poſterorum: non vereor ne hic noſter, qualiſcumque futurus eſt, labor laudandi hominis omni honore ac laude digniſsimi, in re parua, aut ingrata vobis, minus denique fructuoſa atque illuſtri conſumptus eſſe videatur. Non ignoro, qui idem conentur eſſe multos: neque id iniuria: vbi enim vincuntur ſinguli rei magnitudine, opus eſt induſtria plurimorum, vt ſimul laborantium numerus indicet oneris perferendi difficultatem: ſed tamen, vt de me ipſe loquar, maioris ingenij laudatorem cauſa deſiderat; & meum hoc defendet officium, oneris, quod ſubterfugere non poteram, excuſatio recepti. Quod ſi de te nihil dixero, ANTONI Cardinalis, quod ſit legendum, attingendis fortaſſe rebus, quae ad nos allatae ſunt; inſtruam alios ad ea ſcribenda quae legantur: nos ſatis copioſi videbimur, ſi quorum nutui nobis obtemperandum eſt, eorum imperio obſecuti fuiſſe iudicemur. Atque vt a patria a genere a parentibus, quod ipſum natura ratioq; praeſcribit, capiamus exordium: eſſe enim poteſt hoc oratori argumen-

mentum, quod eximium pictori simulacrum, e quo ducatur similitudo: de patria & genere nihil dicam, tum quod propter eorum nobilitatem, ignota nemini, tum quod de vrbe Neapolitana antiquissima & opulentissima, vnde regimen in ceteras regni vrbes, deque splendidissima Carafarum familia, & florentissima, vnde praecellentissimi Duces, Principes illustrissimi, Patres amplissimi, ipsi etiam sanctissimi Pontifices extitere: quaecumque commemorari possent, non est necesse me persequi voce, cum vos mente videatis. Parentes habuit, id quod est proximum, ANTONIVS, summo Dei munere, qui eum esse voluit rebus omnibus ornatum, mirabiliter morum similitudine, atque omni virtutum laude consentientes, Rinaldum, & Ioannellam, ex vna eademque gente Carafarum: fuit enim semper stirps illa generosa: & tamquam ex vna arbore com plures sati surculi; ita etiam ex ea praeclarissimae aliquot domus, sobolesque propagatae: fuit autem Rinaldus a prima aetate ad summam vsque (egit enim longissimam) cum omnibus instructus corporis & naturae bonis, tum armorum in primis vsu, & militari gloria excellens: incidit videlicet in ea tempora, quibus ardebat bello Neapolis, vt nemo fere esset in ea aetate, quae fuit virtutum maxime ferax, cuius Ferdinandus primum, deinde Fridericus, Aragonei reges in capiendis deliberationibus,

rebusq.

rebusq. grauissimis conficiendis, fideli magis opera, aut sagaci mente vterentur. erat enim is, quod raro admodum reperitur in multis, vt quicquid suaderet, facere auderet, & priusquam conaretur aliquid, cogitare consuesset: ex quo etiam fiebat, vt prosperae pugnae, euentusque rerum, non duces, sed comites eius consiliorum esse viderentur: Nec vero Ferdinandus expertem penitus muneris esse voluit incredibilem viri virtutem, quem etiam vulnera in pluribus proelijs aduerso corpore excepta admirabilem omnibus insignemque faciebant. nam & ei in Calabria oppidum, cui a Sancta Catharina nomen, & annuos praeterea reditus non mediocres assignauit, cum certa praemiorum (vbi res compositae melius fluerent) ostentatione maiorum. Sed nihil aeque, mea quidem sententia, aut ad rem gloriosum, aut ad memoriam illustre, atque cum causa finiendi belli adeo ancipitis ac diuturni, Catholico rege imperante, ex Aragonensibus Gallisq. ternideni viri delecti sunt, qui, vtra pars vtri cederet, sine caede aliorum & sanguine, suis ipsi viribus armisque, equestri proelio decernerent: & ex illis quidem, summa omnium expectatione ac laetitia secundos sibi despondentium exitus, Rinaldus fuit: nec profecto sine causa: cum enim vtrinque concitatis equis, aduersis cuspidibus concurreretur, & erecti hinc atque illinc starent spectatores peri-

culi

culi magis quam curae expertes, aduersarium Rinaldus robore praeditus incredibili, primo impetu prosternit, atque affligit ad terram, porrigentemque supplices manus, & captum, perducit victor in castra: quod similiter cum ceteri fecissent, peroptata parta victoria, & iucundissima quiete, qua etiam nunc Neapolitani fruuntur, terribili regnum hoste, & ingenti regem solicitudine liberarunt. Sed non est huius loci aut temporis, quaecumque mihi se de Rinaldo obijciunt, in quo summa fuerunt omnia, effundere: tacebo enim & illud inter cetera, Oliuerio cum Carafae Cardinali amplissimo, mox etiam sanctissimo Pontifici Paulo Quarto egregie carum fuisse: satis est dixisse vnum, quod erit instar omnium, Rinaldum Carafam, qui praeclaris suis virtutibus obscuram quamlibet familiam honestare potuisset, vbi naturam expleuit satietate viuendi (cum enim secundum & nonagesimum annum ageret, integris sensibus menteque incorrupta pie ac religiose decessit e vita) immortalibus editis operibus, genus quod accepit amplissimum, maius auctiusq. posteris reliquisse. Atque haec pauca de patre ANTONII, quid de matre? Ea vero cum maxima pietate ac virtute praedita esset, viri aemula, & memor maiorum suorum, hoc vnum egit, hoc laborauit, vt illis quam dignissima esse reperiretur. Sileamus nunc, neque enim illud agi-

nius, singularem eius pudicitiam, frugalitatem, continentiam, diligentiam, plurimaque animi & corporis ornamenta; quibus etiam aliae fortasse gloriantur: eius certe religionem, & scientiam Dei colendi, dissimulare non possum. Pascebatur illius animus assiduis precationibus, ieiuno corpore, & cum ceteras negligeret oblectationes ac voluptates propter Deum, totam se ad eum diligendum, subleuandam ope & consilio inopiam pauperum, sanɫteque ac pudice educandam familiam, vnum in votum coniungens omnia, constantissime transferebat: ter quotidie, Auditores, mane, meridie, vespere, puras manus in caelum tendens, sese prosternebat ad terram; vt iustis precibus Deum sibi, viro, liberisque placaret, nec nisi post horam, etsi vespere, post binas ternasve, a sancto opere discedebat: quam consuetudinem non intermisit vnquam ad annum vsque octogesimum quintum, qui anno huius saeculi octogesimo secundo, post viri mortem vigesimo, fuit illi supremus. quominus mirum est, e tam sanctis hominibus & pijs, tam pium ac sanctum virum prodijsse: vt & digni parentes tali filio, & dignus filius tantis parentibus fuisse videatur. etsi ANTONIVS sua ipsius virtute talis fuit, vt non ita multum fuerit nobis e suorum laude repetendum. Natus est autem, vt ad rem propius accedam, anno, post Christum natum, millesimo quingentesimo

trige-

trigeſimo octauo, menſe Martio, eo die, quo magni conſilij angelus miſſus eſt e caelo, vt proximam humani generis ſalutem Mariae Virgini nuntiaret: in cuius diei peruigilio, anno poſt trigeſimo, vt ſuo loco dicetur, in veſtrum fuit numerum, Cardinales Illuſtriſsimi, referente Pio Quinto Pontifice maximo cooptatus. Hic erat locus excurrendi, ſi de alio dicerem, non ſatis vbere materia, in ſigna aliquot praecurrentia, aut conſequentia, quae in tanti viri ortu veriſimilia viderentur: ſed nos ita abundamus, vt ſint potius circumcidenda multa de rebus neceſſarijs, quam, quominus inanis videatur oratio, aliquid de probabilibus corradendum. Ioannis tamen Baptiſtae Boſij Liguris vox prope diuina praetermittenda non eſt, qui eo in oppido, vbi natus eſt ANTONIVS, paternae ditionis (ei oppido, Monti Falconi nomen) ſacerdotio praefuit: is enim cum officij cauſa puerperam inuiſeret, caeleſti, vt res ipſa oſtendit, afflatu, Gratulare, inquit, Domina, virum dediſti, quo nullum vnquam habuit veſtra familia maiorem. nec vero multo ſecus apparebit, ſi momenta rerum non ſplendore quodam ac ſpecie, ſed certo iudicio & ratione ponderentur. Is enim denique magnus eſt, quem non homines, quibus ſaepe officit caligo rerum humanarum, ſed quem Deus, ille qui in clariſsima ſemper luce verſatur, talem eſſe iudicarit. Quamquam in aliqui-

bus etiam fit, vt cum Dei ſententia opiniones hominum videantur eſſe congruentes: id quod in ANTONIO videmus perſpicue conſtitiſſe: qui quidem ita a natura factus, ita a parentibus, vel ab ipſa infantia, educatus eſt, vt nihil faceret, niſi honeſtum: neque expeteret quidquam, niſi idipſum eſſet cum laude & cum dignitate coniunctum. Apud Perſas legimus regum filios, a quinto aetatis anno ad vigeſimum, traditos eſſe in diſciplinam magiſtris, a quibus illud diſcerent praeter cetera, vt viri boni, & ſimplicis amici veritatis eſſent. quod cum facerent, neque honeſtius poterant inſtituere regem, neque melius reipublicae rationibus prouidere: neque enim humilis modo paruique animi, ſed foedum etiam ac ſeruile vitium eſt, vti mendacio, cum id non niſi ex inopia naſci, aut e timore videatur: omnisque tollitur & ſecuritas animi, & tranquillitas vitae, cum infidelitatem metuis in amicis, & ad tempus aptam ſimulationem. quanto id magis in principibus viris, a quorum arbitrio ſalus pendet, & ab exemplo aemulatio multorum. Et fraus quidem cum in omnibus eſt turpis, tum vero in ijs, qui maiore ſunt praediti dignitate, turpior, quam aperta violentia. his praeceptis, timorem ante omnia Domini, illud initium ſapientiae, inſtillantibus, imbuebatur adhuc tener & recens pueri animus: his aures vocibus perſonabant: & praebebat ſe, vt erat natu-

ra can-

ra candidus, ac ſimplex, quam maxime docilem ad eiuſmodi diſciplinam, ita cum vix eſſet in veſtibulo pueritiae, vſu compertum eſt, etſi excuſare ſe puerili more, ac defendere aliquo mendaciunculo poſſet, maluiſſe vapulare, quam mentiri. Vtinam ex hac illius indole haurirent aliquid plerique puerorum, qui nunc quidem, vt leuiſsime dicam, apud domeſticos plus aequo indulgentes, clamores faciunt, cum deprehenſi varia comminiſcuntur, quibus effugiant poenam, & crimen auertant: cum ſenſa animi vultu tegunt, cum ſentire aliud ac loqui videntur. Et miramur deinde, ſi, quae conſuetudo in pueritia, cum omnia & condiſcuntur facilius, & retinentur arctius, altas radices egit, ea corroboretur, & ſerpat latius in aetate firmata, vt euelli difficile poſsit? Namque, illam quis exiſtimet eſſe vocem Chriſtiani ad Chriſtianum, immo vero hominis ad hominem, quam nonnulli vt effatum fortaſſe vſurpant, & arcanum imperij, Qui neſcit ſimulare, neſcit regnare? Sed aderit profecto dies, & propius abeſt, qui in infinito theatro patefaciet latebras mentium, & in lucem proferet abdita cogitationum. Sed redeamus ad Antonium. Quartum agebat annum, cum celeritate ingenij praecurrente aetatem, rectori commiſſus eſt & docto & probo, quem protinus ſic amare ac vereri coepit, non, vt magnam partem, auerſari, ac metuere, ſic facile,

 & fe-

& feliciter ea quae monſtrarentur arripere, vt admirationi omnibus, & voluptati eſſet: nempe, quemadmodum a pueritia, vt ita loquar, diei, conijcitur plerumque qualis eſſe debeat eiuſdem ſenecta, ita etiam a matutino tempore illius aetatulae, intelligebatur, quod veſpertinum eſſet, atque adeo ipſe vitae occaſus futurus: & procedebat in dies longius, ea fere ratione, vt nihil noui addiſcere, ſed quae dudum ſciuiſſet, reminiſcendo recognoſcere videretur. erat autem in puero, praeter docilitatem, ingenij acumen, quo dictante (ſicut etiam ſcribitur de Catone) habebat quidem docenti fidem, ſed cauſam tamen & rationem exquirebat rerum ſingularum. Otium porro, illud malorum ſeminarium, & pueriles luſiones, conciliatriculas interdum obſcenarum voluptatum, ita non amabat, vt illud non agnoſceret, his vero ita ſe oblectaret, quatenus honeſte relaxare animum poſſet. Memoriae proditum eſt, magnos interdum viros, cum pueri eſſent, ludicra aliqua exercitatione, ſeriarum ſpeciem rerum, & virilis aetatis ſpecimen dediſſe. mitto Romulum, Cyrumque, reges, L. Septimium Seuerum, iudicem a colluſoribus nominatos. Athanaſius certe ab aequalibus ſuis dictus Epiſcopus, multos eorum, qui nondum ante tincti eſſent aqua ſalutari, rite atque ordine in littore baptizauit: quam rem Alexander Epiſcopus diligenter inqui-

ſitam

ſitam & cognitam ita ratam eſſe voluit, vt etiam approbaret. Ambroſium, qui poſtea Mediolanenſi Eccleſiae praefuit, Sanctus Paulinus ſcriptum reliquit, cum adhuc eſſet puer, per iocum ſolitum eſſe manus oſculandas ſororibus, more ſacerdotum, dare: quod diceret ſe aliquando Epiſcopum fore. Horum conſimilem ferme ludum, cum relaxare animum, & dare ſe iucunditati vellet, luſiſſe videtur ANTONIVS: neque enim gaudebat

„ *Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures:*

non pulchrum ſibi, aut decorum putabat,

„ *Equitare in arundine longa,*

& volubilem chartam inſertam calamo curſuque incitatam reflanti vento opponere, ſed e cubiculo, quantum ſatis eſſet adumbrato ſacello, excludere, aediculam fingere, modicam aram extollere, adornare imaginibus, & ſtragula veſte, redimire ſertis & roſa, &, ne quid deeſſet ad imitationem veritatis, incenſis odoribus colere, & luminibus accenſis: hunc vnum ad vſum, quicquid haberet pecuniolae, conferre: huc feſtis diebus ſocios euocare, &, quaſi res diuina fieret, vti aſſolet in templo, alternis verſibus recitantibus pſalmos, ſollemnique caerimoniae, ipſe praeeſſe: diceres puſillae quidem aedis, ſed ornatae, & inſtructae, in qua nihil admodum deſiderares, ipſum aedituum, ſacerdotem, & pontificem eſſe: vt ex ijs quae faceret puer, poſſent

homi-

homines ſapientes, & proſpicientes in poſterum, quid vir eſſet facturus, ſi ei vita ſuppeteret, iudicare. Haec leuia ſunt, dicet aliquis, ſed loquimur adhuc de puero: & haec tamen ſunt rerum indicia grauiſſimarum. Quid illud? quod deducebat ſibi non parum de cibo meridiano, totum etiam interdum detrahebat, vt egentibus daret? quod numquam verborum ſcurrilium, nam quid dicam improborum, & turpium? eſt auditione delectatus? quod ſi in eiuſmodi ſermones incideret, aut grauiter obiurgabat loquentes, aut ab ijs quam citiſsime refugiebat: vt quantum a turpium cogitatione rerum ſeuocauerat animum, tantum etiam a foedorum contagione verborum puras aures integrasque ſeruaret. Haec pauca de multis, quae mihi ſe obtulerunt, in eius pueritia, quibus quaſi lineamentis adumbrabatur forma firmioris aetatis. Et ſane de illa, Auditores, plura potuiſſem dicere, plura debuiſſem, in quam tot ſimul laudanda congruerunt: ſed moderandum eſt orationi meae, & fugienda ſatietas veſtra, vitandaque ſuſpicio, ne, quia careamus magnis, in paruis ac leuibus haeſiſſe videamur. Cum igitur tam praeclaris religionis ac doctrinae ſtudijs fundamenta ieciſſet adoleſcentiae, atque ex eadem Carafarum gente, Paulus Quartus Pontifex maximus ad ſupremum faſtigium euectus eſſet, in hanc vrbem ſe contulit, cum annos iam ſedecim haberet, vt apud ſuum

genti-

gentilem esset: a quo perhonorifice acceptus, & peramanter tractatus est: tam enim egregiam & praeclaram indolem iuuenis, de quo permulta fama & auditione acceperat, perspexit simul,& probauit senex sagacissimus. Itaque eum statim habuit non a secretioribus modo ministerijs,sed etiam (qui honos in aula Principum est honestissimus) a potione. quin eum quoque, ne cessaret illa vis ingenij, neve abduceretur a studio litterarum, quarum erat, vt dixi, flagrantissimus, operam dare voluit homini disertissimo, omnique doctrina & virtute ornatissimo, Gulielmo Sirleto, quem postea vidimus factum esse Cardinalem: hunc ille cum celebraret assidue,ac diligenter,auctorum praecipue peruolutatione Graecorum,breui tempore ita profecit,vt non doctus Graecis,sed paene Graecus haberi posset. quod cum faceret, quo longius progrediebatur aetate, honoribus, doctrina, eo magis pudorem in rebus omnibus virtuti cognatum, & modestiam parem natalibus retinebat: vt enim omnibus erat innocentia gratus,ita etiam animi moderatione iucundus.Quem ille bonum non coluit? cuius commodis non fauit? cuius dignitati non concessit? quem ille vmquam re vel minima, verbove offendit? Et erant quidem ea tempora, quibus fere posset, quantum vellet, sed religionis tamen suae putabat esse, velle quantum posset: multumque sibi ad-

bi additum arbitrabatur ad honores, quia de cupiditatibus multum detraxerat. neque enim erat ex eo hominum genere, qui cum adepti ſint aliquid boni, ſemper maiora concupiſcunt. etſi Pontifex ipſe (vt poſt eius mortem repertum eſt in ſuo chirographo incluſo in arculam) Antonium Rinaldi filium repoſuerat in eorum numero, quos proxime deſignauerat Cardinales. Secuta eſt (vt nihil reperitur in rebus humanis, quod ſtabile poſsit eſſe atque diuturnum) Pauli mors, quae communis veluti procella quibus neſcio ventis excitata, omnem fere Carafarum familiam vno calamitatis genere comprehendit: a qua neque ipſe ANTONIVS intactus fuit: etſi numquam fuit animo imminuto, tantum abeſt vt infracto. quemadmodum enim paulo ante breuem illam felicitatem tulerat ſine luctu alieno, ita etiam praeſentem aerumnam ſine ſuo ferendam ſibi eſſe cenſebat: & quemadmodum nubes infra Solem ſemper feruntur, eumque, vbi euanuere, clariorem faciunt videri, ſic etiam, ſi quid ipſi aduerſi acciderat, non penetrabat illius mentis excelſitatem, ſed potius illuſtrabat. Ceſsit tamen, vt virum prudentem decebat, circumſtantibus malis: conceſsit in Montem Falconem, oppidum illud, cui, vt diximus pater dominabatur. Hic cum eſſet a ceteris curis vacuus ac liber, nactusque tempus idoneum atque opportunum, non tam aberratio-

nem

nem a moleſtijs quaerens, quam vti conſtaret otij fructus, omnem ſuam operam poſuit in vſurpatione Chriſtianae pietatis, atque doctrinae. Cum enim benigne omnibus faciendo, animũ ab obſequio corporis abſtrahendo, non de hac exigua cogitans vita, ſed de illa perpetua, propius accederet ad Deum, praeſtantiſsimum ingenium contulit ad ea pertractanda, quae circa res diuinas ſanctiſsimi patres, & ipſi religioſiſsime coluerunt, & nobis poſteris ſuis conſtantiſsime obſeruanda prodiderunt. huic Antonianae commorationi, quid enim dicam fugae? Theodoreti viri eruditiſsimi praeclaros commentarios in Dauidis pſalmos, varioſq. auctores in quinque libros Moiſi, quod Penteuchum appellant, ſumma fide ac diligentia Latine redditos, debemus. & ſi hoc quoque tempore Patauium, ad adipiſcendam ſcientiam iuris ciuilis fide Venetorum publica, profectus eſt: ſed hinc quoq. eodem fluctu perſequẽte, diſcedere coactus, redijt ad terram natalem, &, non dico ad animi tranquillitatem, quam numquam deſeruit, ſed ad ſecuritatem ſuam: & ſi illi res aduerſae propter proſperas olim modeſte habitas, miſerationi fuerunt. Et declararunt hoc multi, ſed praecipue is, qui Catholici Regis auctoritate & nomine Neapolitano regno praepoſitus erat: hic enim, cum contra ANTONIVM incitatus eſſet a nonnullis, modeſtiſsimi iuuenis integritatem & innocentiam ſibi

notam esse respondit: neque opus fuisse, vt eum quisquam maleuolorum in inuidiam vocaret. ita illi ad summam laudem contigit, vt cum vel in media versaretur criminationum flamma, ne afflari quidem, aut perstringi eius vapore posset. quod similiter Deus, quem ipse pro inimicorum salute precari non desinebat, quodam quasi miraculo ostendit: multa enim huic viro supra communem morem, & consuetudinem, diuinitus obtigerũt: vt veniat mihi interdum in mentem vereri, ne ornandi causa fingere videamur: cum contra futurum sit, vt qui ANTONII vitam & mores perspectos habent, multa a nobis praetermissa, vbi peroratum fuerit, iustissime conquerantur. hoc certe, quod paulo ante eram aggressus, relinquendum non est. oro vos, Auditores, quoniam nonnihil pertinet ad comprobandos ritus Catholicae religionis, vt facitis, diligenter attendite. Ego rem ipsam breuiter & simpliciter explicabo. Septimodecimo Calendas Quintiles, qui dies Vito est & Modesto & Crescentiae sacer, qua tempestate per magni aestus esse solent, in quamdam aedium partem Dynastae Montis Nigri, apud quem eo tempore versabatur ANTONIVS, improuiso casu adhaesit ignis, tanta vi, atque impetu, vt cum iam corripuisset lacunar cubiculi, materiam ad exardescendum aptam, &, proxima quaeque populando, anteiret remedia velocitate mali, timendum esset, ne

deflagraret

deflagraret domus,& vno incendio concideret vniuersa. Hic, quod in eiusmodi rebus fieri amat, cum consilium darent omnes, periculum sibi sumeret nemo, magno animo, sed maiore in Deum fiducia, ANTONIVS (cum rediisset in memoriam Pauli Quarti, a quo tale aliquid aliquando factum accepimus) scalas mirae longitudinis in parietem poscit, & omnibus mirantibus, veroque vultu, & trepido pectore, tantum ne facinus auderet, neue se in apertum discrimen conijceret, magno opere dissuadentibus, contento cursu, supremos gradus arduo superat ascensu, in tectum peruolat: hic vero, cum miraculo audaciae obstupefacti viri pauidi stetissent, & examinatae metu mulieres duplicarent vota, & nihilo secius baccharetur ignis, nec longius abesset ab ANTONIO, flexit ille suppliciter genua ad Deum preces effundens: quas veluti sensisset auditas, diuini plenus ardoris exurgit, sacramq. caelestis agni effigiem, quam habebat ad collum, impresso crucis signo, omnibus inspectantibus, in medios ignes iacit: mirum dictu, sed verum: quae indomita dudum furebat, omniaque se hausturam minitabatur flamma, resedit repente, suaq. sponte sopita primum, mox etiam extincta est. Auxit religionem ANTONIVS, qui virginali quadam modestia, Dei virtutem extollens, cum fieri negaret posse, vt sacra planguncula fuisset igni obnoxia, seduloque peruestigasset,

ſtigaſſet, illam illibatam omnino inter medias prunas, atque integram prorſus offendit: quae etiam nunc, ad rei memoriam, ab eodem Dynaſta ſancte pieque ſeruata venerationem habet. breue factu, Auditores, idemque breuius dictu; ſed, quod & inter faciendum, plures habuit admirationis, & nunc etiam inter narrandum, ſi paulo inſpiciatur attentius, non paucipres habere poſsit laudationis gradus. Fortuito igni abſumuntur tecta, flammam ac terrorem late ſpargentia; quid terribilius? cunctantibus cunctis, aut diſsimulantibus, in praeſens periculum per praecipites ſcalas celeriter contendit Antonius, euadit in ſummum, quid audacius? proxime accedit incendium, prouolutus in genua intentis Deum oculis; & immoto corpore orat, quid animi ſecurioris? coniecta cerula, quae alioqui primo ſtatim afflatu colliquefieri poſſet, peſtem abſterret valide dominantem, quod maius argumentum pietatis? ex ardentibus adhuc reliquijs, & fauillis parum fideliter extinctis, recipit ſacroſanctum pignus, quaſi depoſitum commiſiſſet, quae clariora indicia conſtantis religionis? Et quidem in re deſperata illud cogitare, Chriſtianae fuit prudentiae: audere velle, fortitudinis: nihil timere, conſcientiae: perficere, ſanctitatis: puram ceram nec tactā igni, ac ne leui quidem fuligine reſperſam ex incendio tollere, cognitae Deo acceptaeque virtutis. vt tantae rei nar-

ratio

ratio ademptura sit alteri admirationem, quam tamen breuiter cursimque perstringam: tum quoniam Dei enuntiare opera, & confiteri, valde decorum est, tum etiam, ne qui propter egregiam voluntatem & amorem diuinorum mysteriorum, res eiusmodi sitientibus auribus, & libentibus animis accipiunt, debita voluptate fraudentur. Eo igitur tempore, quo inuicta ANTONII virtus in caecis tenebris eluxit, per illos semper honoratos, & acerbos dies, quibus anniuersario ritu salutis nostrae auctoris mortui ac sepulti memoria renouatur, in quoddam coenobium religiosae familiae, vt exclusis ceteris, Deo melius vacaret, ac sibi, ANTONIVS diuerterat: exornauerat magnifice, atque instruxerat, ea scilicet arte, quam didicerat per puerilem oblectationem, textili stragulo, conchyliatisque peripetasmatis, multo item argento, honorarium monumentum: in quo condita cum esset sacrosancta Eucharistia, plurima face collucens, & custos, de more qui excubaret, relictus, sera iam nocte, cum reliquis discessit in interiorem domum: hic cum modica coenula, cibo potuque tenuissimo, procurarent corpora, surgit confestim e mensa ANTONIVS, aliquid animo praesagiente: &, imus hinc, inquit, in templum: vereor ne sepulcri ornamenta corripuerit ignis, dormiente custode. nec frustra erat diuinitus iniecta praesagitio: sopitus iacebat excubitor, au-

dacior flamma volitabat, magno quidem damno; ſed periculo maiore, niſi ANTONIO ad tempus occurrente, & hic fuiſſet excitatus, & illa compreſſa. Ex quo patuit aperte, hunc ab eo atque illum ignem, non ſine ope diuini numinis extinctum. Equidem cum de vtroque facto cogito, ſimulque amorem incredibilem pulcherrimae pudicitiae, quo ANTONIVS ſemper exarſit, conſtituo mihi ante oculos, Dei prorſus beneficio factum videtur. eius vt corpus inuiolatum eſſet ignibus, cuius animus inuictum ſe praeſtitiſſet ſemper ab omni flamma impurae libidinis. declaratum id maxime, ijſdem fere annis, vno atque altero, quae proxime ſubijcientur, exemplis: facit enim veſtra nobilitas, vt iſtam auram benignitatis, quae iamdudum impleuit vela noſtrae orationis, conſtantem ac perpetuam, dum ex alto inuehar in portum, ſperem futuram: cum praecipue nemo libentius audiat laudes aliorum, quam illi, qui ipſi quoque laudabilia fecerunt. Erat iam ANTONIVS annorum circiter duorum & viginti, eadem ſemper naturae bonitate, voluntate, & inſtituta ratione vitae, vt quanta ad aetatem, tanta etiam ad probitatem atque doctrinam fieret acceſsio. Factum eſt, vt hiemali quodam die, cum multo mane focum famuli accendiſſent, ad aliaque negotia digreſsi eſſent, attente legens librum, quem cum lumine popoſcerat, ſe teneret in

ret in lecto: hic oblata, an captata occasione, mulier, quam suae pulchritudinis non poenitebat, instigante diabolo, hortante libidine, per pseudothyrum in cubiculum clam omnibus ingreditur & nullum strepitum pede faciente, pessulum ostio obdit: furem diceres thesauro inhiantem: & sane ita erat: ad lectulum obrepsit propius, quam necesse erat probae: iamque adhibebat illecebras praenuntias flagitij, iamq. tendebat impurissimas manus: quod vbi animaduertit pudentissimus adolescens, indignissime ferens impudentissimam mulierculae audaciam, recordatus, quid olim in simili periculo fecisset Bernardus peradolescens, quam potest maxima voce famulos inclamat: vastum erat cubiculum, & clausum: nemo accurrebat, nemo respondebat, exaudiebat nemo: solus erat ipse, nulla extrinsecus spes auxilij: intentabat furia taeterrimas faces, & rursum diabolus solita arte per praestigias mulieris solicitabat ANTONIVM. Quid faceret oppressus, & obsessus, cum ageretur summa rei carissimae, neque, in tantis difficultatibus, consilij vllius exitum inueniret, & celeritas periculi cogitandi spatium auferret? excitauit memoriam (nec dubium quin admonitus a Deo) ad cogitationem Thomae Aquinatis, quem miro semper honore coluit, eumque tacite veneratus, pulcherrimum ipsius facinus in re praesenti studuit imitari. cum enim esset ca-

ſet camino proximus luculento, repentino impetu, batillum, quem habebat ad manum, implet prunis ardentibus, eaſque omnes, vt ignem igni reſtinguere et, in vultum ac ſinum veneficae violentus effundit: quae, fauilla ac cinere oppleta, non tam dolens ſuo damno, quam maerens non expugnata pudicitia aliena, protinus aufugit: dicerem pudore perfuſam, niſi iam illum vel in cogitato ſcelere perdidiſſet. Taceat nunc prodiga laudis vetuſtas, exaggerari non poteſt huius facti gloria, cum verba non occurrant niſi re ipſa minora. Video locum, in quo ſimilibus exemplis, & contrarijs, afferendis & conferendis, excurreret atque exultaret ſpecioſa cuiuſlibet eloquentia: ſed quoniam ita res magna eſt, atque ampla, vt dici pro dignitate non queat, eam in admiratione veſtra, Auditores, relinquo, eoque libentius praetereo, quod ad alterum, & par in eodem genere ANTONII factum feſtinat oratio: quod ſi item verbis aequare non potero, oro vos atque obteſtor, ipſum vt potius a ſua magnitudine, quam a noſtra tenuitate, exiſtimandum arbitremini: ex quo etiam a me nihil augeri, ſed exponi tantum omnia ſimpliciter, intelligere debetis. Victus erat priore proelio daemon, neq. tamen defatigatus, aut fractus: alteram admouit machinam ad arcem demoliendam: credo etiam plures, ſed victorias ſtudioſe occultabat modeſtus adoleſcens, qui

ſuarum rerum teſtem atque arbitrum Deum volebat eſſe,non homines, praeclaraq. fretus conſcientia non inani gloriae laborabat,ſed ſolidae virtuti. & haec duo,vti ſe habuerunt, cognita,non ex ipſius narratione,ſed ex aliorum praedicatione,habemus. Vt igitur paucis expediam. Cum aliquando ſe in bibliothecam abdidiſſet, vir quidam, cum coniuge perhoneſta facie ac liberali, ad famulos accedit,ad dominum aditum orans:&,quoniam neminem vmquam a congreſſu neque ianitor neque negotium abſterruit, & erat in miſeria multorum perfugium miſericordiae,admiſſus cum eſſet,orationem habet demiſſam ac ſupplicem: ſuam exponit inopiam, vt ſubueniatur orat: atque, vt eſt interdum paupertas peccandi magiſtra,vxorem praeſentem offert, qua ipſius conceſſu ad ſuum arbitrium abutatur. O lutum,o tenebrae,o ſordes. Tu ne coniugem tuam, cuius tibi pudicitia, quam vtriuſque vita carior eſſe debuit, quaſi venalem habuiſti? Tu ne, hominum nequiſsime,caſtiſsimas adoleſcentis aures, tam acerbo conuicio vulnerare non horruiſti? Et grauius quidem, Auditores, hoc conuicium ANTONIO viſum, quam vt patientes ipſius aures ferre poſſent: vſque adeo commotus eſt, vt male acceptum verbis hominem, vltimum ſupplicium illi minitans, ſi reuerti cum tali prooemio auderet, extemplo dimiſerit: quamquam poſtea, ne videretur pecuniae

magis, quam pudicitiae pepercisse, per fidelem virum, ac prudentem, misit aureos aliquot nummos, cum seuerissimo interdicto, si non hominis causa, at certe humanitatis. Hoc erat robore animi, hac indole virtutis & continentiae, ANTONIVS. Quod si fluuius fuit quispiam, aut esse creditur, qui mari acceptus, non receptus, per salsas aquas, dulces vndas, & suas dumtaxat perpetuo trahens, olei modo supernatet, aut animal, quod medios ignes peruolitet impune, hoc ipse profecto fuit: qui quibus temporibus inuictus a calamitate, de rebus suis aduersis, ijsdem etiam integer a libidine, de vitijs egit triumphum: vt qui attente hoc considerarent, non sperarent solum, sed plane confiderent, procreatorem mundi Deum, qui ex turbido tranquillum facit, non permissurum diutius, vt tanta lux delitesceret in angulo, quae illustris etiam posset esse in hac luce Romana. accedebat mater plenissima pietatis, quae quotidianis illis, vti diximus, precationibus, pro filio vota faciebat. quamquam & ipsa quoque inter orandum audire vocem visa est clariorem humana, qua & nominatim compellata, & bene sperare de filio iussa est: neque vero aut huius spes, aut illorum fides, ludibrio fuit. conuersus enim est orbis Christianae reipublicae, atque ad eius gubernacula admotus commemorabili vir pietate, & nulli Pontificum secundus, Pius Quintus magnus

auuncu-

auunculus tuus, Alexandrine Cardinalis, qui,cum olim ANTONIO familiariter fuiſſet vſus,eumque propter admirabiles ipſius virtutes amaret plurimum,eum ad ſeſe per litteras accerſijt,eiuſque cauſam, cui rectiſsime confidebat, voluit de iure cognoſci, ac diligenter diiudicari: quo experimento ſingularis ANTONII integritas atque innocentia clarius apparuit: vt non tantum inuidiae collegerit olim promiſcue delatus, quantum nunc meruerit laudis ſeorſum abſolutus. O rerum omnium praepotens,immortalis Dei fili,patris veritas,& ſapientia,Deus etiam ipſe, Chriſte maxime, qui,humana natura aſſumpta, inter mortales vnus e mortalium numero eſſe voluiſti: vt ſunt vera omnia tua effata, ſapientiaque dicta? Tu, cum homines pietatem doceres, atque ad caeleſtem vitam inſtitueres, admonere ſolebas,vt quaererent prae ceteris rebus regnum Dei: facile enim reliqua omnia in cumulum acceſſura. oraculum magiſtri,tum alij perſaepe multi,tum etiam ANTONIVS ipſe comprobauit: qui cum reſtitutus eſſet in priſtinam dignitatem,cohortemque Pontificis,ſuis recte factis,quae omnes virtutis numeros continerent, breui conſecutus eſt, vt ſummam omnium opinionem, quae erat de ipſius virtute,admiratio ſuperaret: & ſuperior ille diſceſſus optandus fuiſſe & expetendus videretur, quo carior videlicet omnibus atque expectatior redi-

ret. Cum igitur iam videretur locus virtutibus patefactus, excellensq. gloria ſua luce depuliſſet omnem vmbram inuidiae, maximus idem & ſanctiſsimus Pontifex Pius, qui acerrimo ſemper fuit iudicio, in deligendis viris, & decernendis honoribus, ANTONIVM virum religioſiſsimum, prudentiſsimum, optimum, ſingulari virtute ac modeſtia praeditum, ampliſsimo veſtro coetu & concilio, Cardinales illuſtriſsimi, dignum eſſe iudicauit: cum fere eo ipſo die expleret annum, quo inuentor veritatis & magiſter vitae Chriſtus Deus incepit dare hominibus praecepta viuendi. & intellexit ille tanto honore auctus, quantum oneris impoſitum ſuſtineret: quam ob rem totum animum, omnem curam, operam, diligentiamque ponendam ſibi putabat in amplificatione honoris & gloriae, Chriſtianae religionis: quod niſi ab illis fiat quorum humeris innixa eſt, altiſsimum iſtum gradum honoris ſummo proximum, plus inuidiae, quàm dignitatis afferre: hocque ipſum, quod Deo auctore cupiebat, eodem adiutore adeo praeſtitit, vt cogitatis, dictis, factisque omnibus, formam expreſſerit veri ac perfecti Cardinalis. Iam vero, quoniam nos, dum ſumma rerum faſtigia perſequimur, eum in locum narrationis ordo deduxit, vnde emergere proprijs viribus nullo pacto poſſumus: vt poëtae, cum maius opus mouentes non reperiunt quemadmodum expediant exitum

instituti poëmatis,confugiunt ad Musas, multo verius,& iustius,in hac magnitudine rerum,& copia, tuum ego Sancte Spiritus praesidium, tuam opem, tuum numen appello: tu tibi deditissimum ANTONII Cardinalis animum purae religionis veraeque laudis cupiditate incendisti:tu illum ab omnibus alijs cogitationibus ad propagationem Christiani imperij contulisti: tu ab illo exoratus in multis tenebris ac tempestatibus clarissimum lumen eius menti praetulisti: vt laudandis ipsius virtutibus,tua etiam beneficia, atque adeo te ipsum laudare videamur. Vos quaeso, Patres amplissimi, dum quae per tres & viginti annos,tot enim ANTONIVS Cardinalis egit,exemplum illud virtutis, &, quod est summum in rebus humanis, innocentiae, summa cum laude gessit, cursim delibo, mecum breuiter recognoscite: dabo operam, quantum in me erit,vt haec ipsa nec sine ratione prolata, nec sine causa commemorata esse videantur. Ac primum,pono illud,quod verissimum esse oportet, vestram, Cardinales, dignitatem, vbi a summa discessum est,esse altissimam,atque amplissimam: vt existimare debeatis rempublicam Christianam,cuius vos estis ornamenta dignitatis,& praesidia stabilitatis, in vestram fidem ac tutelam, esse collatam: esse vos, duces quosdam & quasi signiferos populi, esse veluti socios laborum, & administros Pontifici

datos,

datos, vt & illi profitis consilio, & omnibus gentibus, quarum non solum animis, sed etiam oculis seruire debetis, praeluceatis exemplo. Vidit hoc ANTONIVS Carafa Cardinalis, eamque ob causam tot annos ita vixit, vt maxime semper Dei gloriam intueretur, ad eamque vnam, & ad proximorum vtilitatem, quae non est ab illa seiuncta, omnia dirigeret, ab eoque studio nulla nec difficultate rerum, nec voluptate corporis, nec hominum iniuria demoueretur. ita factum, vt quo excelsiore erat loco, eo magis eius virtus emineret. Nam quid dicam de pietate, procreatrice & quasi parente reliquarum virtutum, quae non nisi a Deo dari potest? cum qua homines viuere student, pro qua mori concupiscunt? quantam in illo fuisse dicendum est, quae cum eo, & creuit ab infantia, & ab vtero est matris egressa? Nam si talem taciti admirati estis, pueri, atque adolescentis, cum erat teneritas quaedam, qualem in viro fuisse creditis, firmata stirpe virtutis? id praecipue temporis, quo cui plus datum erat, plus ab eo exigebatur? Quamquam enim est illa de earum genere virtutum, quae magis conscientia, quam fama laetantur, vt de ea plura suspicari mente, quam consequi oratione possimus, & ANTONIVS omnem plausum fugiens popularem sibi tantum canebat, & Deo: ex ipsis tamen oculis, ore, vultu, tacita illa imagine mentis, conij-

ciebat-

ciebatur, quam ſuauis eſſet concentus omnium actionum, quamque diſsimiles & diuerſos motus animi & corporis vna regeret conuerſio diuinae voluntatis. Praetermitto, ſtatis quotidie precationibus, Deum orandi, explorandi animi, atque excolendi, corporis caſtigandi voluntarijs verberibus, & cilicio interiore per ternos dies ſingulis hebdomadis, diligentiam: ſileatur moderata illa, & non a quaerendi, ſed a ſtudio placendi Deo profecta in victu veſtituque parſimonia: non dicatur, ne illud quidem, e menſa, immo vero ex ipſis epulis, quibus veſcebatur, ſemper miſſam partem ad pauperes, quos etiam largiore pecunia ſuſtentabat: vt nullus eſſet dies, quem amiſſum iure conqueri poſſet: horum atque talium facile patior fieri iacturam, quae etſi in alijs merito admiramur, tamen propter facientis perſonam, quae in eam conſuetudinem erat adducta, magna quidem fatemur fuiſſe, ſed non ita admirabilia videntur: natura enim comparatum eſt, vt nouitas potius rei, quam magnitudo ſit cauſa admirationis. ita enim ſe in rebus omnibus gerebat Cardinalis, vt nec ipſi maleuoli, qui curioſius ſingula ſcrutantur, inuenirent quid in eo reprehenderent: quae certe laus a viro principe abeſſe non debet. Sic enim cogitate cum animis veſtris, Auditores. Priuato quidem homini ſatis eſt, erraſſe non videri, male agitur cum eo, qui alijs praeſidet,

ſi aliqua

ſi aliqua quamuis leuis errati ſuſpicione perſtringitur. In rudi panno, craſſoque vitro, macula etiam magna vix apparet: purpurae pulchritudinem, & ſplendorem gemmae, vel labecula inquinat & infuſcat. Si qua peccantur a priuato, eorum poena culpaque in auctorem redit: ſi quid aduerſum leges committitur ab ijs, quorum lucem accendit Deus, vt luceat hominibus, illud & ipſis turpe eſt, & alijs pernicioſum. Neque enim tam facile vaporis vitium concipit proximus aër, mox etiam transfundit in animantes, vnde origo peſtis, quam corruptis moribus principum inficiuntur populi, qui ad eorum exempla ſe fingunt. Neque tamen ignoro etiam ipſos homines eſſe: ſed illud etiam ſcio, geri ab illis vicem, atque imaginem Dei: vt cum externa ſpecie ſint ſimiles alijs hominibus, internis animi bonis, & ſanctimonia, Deum ſtudeant aemulari: nec minus dignitate ceteris, quam virtutibus antecellant. Proponant ſibi ſtellarum ſimilitudinem, quae vocantur errantes (ſunt enim & ipſi ſtellae) vt, quemadmodum illae, etſi eadem caeli conuerſione cum reliquis mouentur, ſua tamen natura, ijſdem ſpatijs curſibusque, diuerſum omnino & contrarium motum tenent, ſic etiam ipſi, etſi communem agere videantur vitam, ſint tamen a vulgo, & nobilitate morum, & viuendi ratione ſeiuncti. addam vnum, Auditores, quod ipſum quoque mihi aſſentiami-

tiamini necesse est: principum benefacta, & virtutes, minus suspiciuntur, quia debita putantur: vbi vel tantulum declinarunt ipsi ab officij religione, permagnam inurunt sibi ignominiae notam. Sic Solem illuminantem terras quotidie vix attendimus, deficientem interdum defixis oculis intuemur. Neque est, quod cuiquam imponat spes latendi, in impunita libertate peccandi. Pronuntiatum est Veritatis. Nihil opertum est, quod non reueletur, neque absconditum, quod non sciatur. Praetereo angorem animi, strepitumque conscientiae, qui si non auditur a plerisque, sentitur tamen: interpretes consiliorum, & conscij, vt exprobratores aspiciuntur: ipsimet, quasi augeatur laetitia, si communicetur cum pluribus, narrare gestiunt similibus sui: fumat interea domus, multaque redolent indicia turpitudinis, & quo premuntur magis, erumpunt taetriora: caeca denique nox aperit flagitia, muti parietes loquuntur. Quanto Carafa sapientius, in cuius domum omnibus patentem, non pedes modo quilibet egenus, si vellet, sed curiosus etiam oculos (quod Liuius Drusus optasse dicitur) inferre posset? Quoniam enim nihil agebat in occulto, quod fieri non posset in oculis multitudinis, nullius timuit importunum interuentum, qui arcana domestica introspiceret: ad eamdemque laudem, suos omnes familiares, & inuitabat imperio, & incitabat exem-

plo. Quod, ſiquis, quantumuis diligens & ad domeſticos vſus neceſſarius, duriorem ſe praeberet, aut minus audientem, malebat carere eius vtilitatibus, quam, ne vnius vitio corrumperetur familia, in periculum venire. Didicerat nempe, eamque ſententiam crebro ſermone celebrabat, patrifamilias eſſe totius domus non ſolum facta omnia, ſed etiam dicta praeſtanda: nec ſatis eſſe, ſi ipſe ſit integer, niſi etiam velit, vt ne ſui cuiquam re aut verbo noceant, omni ratione prouidere: propterea quod vt a domino peccante influit contagio in domum, ſic etiam a peccatu domus infamia in dominum redundat. Ita in eius aedibus nihil vidiſſes niſi pium, niſi pudicum, niſi ex optimo more, ac ſanctiſſima diſciplina. ipſum autem numquam offendiſſes domi, non dico tempus terentem alea, aut pila: nam huiuſmodi luſionibus dicebat Cardinales animum amittere, non remittere: non languori deditum ac deſidiae: ſed aut colloquentem cum viris doctis & pijs, qui eum vt parentem beneficum venerabantur: aut cum ijs, quibus commiſſa cura rerum publicarum, de negotijs grauiſsimis agentem: aut legentem auctores, qui res diuinas humanis litteris tradidere: aut ea ſcribentem, quae commendarentur immortalitati: numquam denique otioſum aut vacuum reperiſſes. Is praefectus libellis ſupplicibus, quibus quod conceditur, apponitur gratiae, obſignan-

signandis, vigesimum fere annum: quam integer rectusque fuerit in eo munere, propterea minus arbitror a me dicendum, quia quod laudari debet ab omnibus, non est permittendum vnius tantum laudationi. illud profecto, omnium sermone celebratum est, nullum ab eo vmquam, ne leue quidem, munusculum acceptum: vt a corruptae fidei iudicijque non tantum crimine, sed etiam suspicione abesset. Is laborauit omnium maxime (cum apud ipsum esset ius de quibuslibet rebus referendi) in clarissimo virorum coetu, qui decreta Tridentini concilij, siqua videntur difficilia, & controuersa, & feliciter expediunt, & fideliter interpretantur: qua in prouincia ita modeste se gessit, atque prudenter, vt nec quicquam detraxerit moderatio animi de existimatione scientiae, nec minorem fecerit moderationem animi scientia quaestionum difficillimarum. Vt de quo viro, sacrorum Antistites, vel e remotis regionibus (erat enim celebritate famae, quae vires plerumque capit ex longinquitate locorum, etiam absentibus notus) mirificam praecepissent opinionem, in eo, cum ad vrbem ratione sui officij accederent, maiorem praedicatione virtutem se inuenisse dicerent: & cognitione expectatio, aures ab oculis vincerentur. Is praeses fuit & custos bibliothecae Vaticanae, qui honos non nisi Cardinali eruditissimo ac sapientissimo tribui so-

let: quem ipsum honorem ita honeste atque vtiliter obtinuit, vt & bibliothecam auxerit libris vndique conquisitis (huc enim transferendum putabat, quicquid vsquam esset egregium) & ornauerit praeclaris commentarijs: quibus ipse, magnas ingenij vires negotiorum mole non onerante, edendis, omnique cura & studio elucubrandis, non interfuit solum, sed etiam praefuit. Huc enim summorum epistolas Pontificum. Huc Cassiani opera emendata, & notis illustrata. Huc publica Patrum concilia, quae generatim ad omnes pertinent, in pristinam formam redacta. Huc Tridentinum explicatum. Huc sacrosancta biblia Graece, ex fide vetustissimorum codicum correcta (& si nondum omnibus hisce operibus extrema manus imposita) e Pontificum auctoritate, vt inferrentur, curauit. Quae cum omnia sint, a suis, & a se plurimum elaborata (totos enim dies atque noctes, apud eum, atque etiam ab eo, legebatur, scribebatur, summa contentione & industria) nemo est quin intelligat Carafae domum domicilium fuisse doctrinae, officinamque virtutum. Hinc non ita frequens per vrbem: cum domi sapientiae studijs attineretur: cum susciperet negotium pro otio, & intermissionis loco arbitraretur esse mutationem laboris. Quod si interdum vrbanam commorationem Tusculano rure distingueret, modicus ille recessus, & rarus, homini

mini non satis firma valetudine, solatio videbatur esse, non voluptati. Neque vero, inter tam multa agenda, & consultanda, ipse, atque ipsius beneficia omnibus non patebant: aut quisquam erat, qui eius congressum, aut facilitatem sermonis desideraret: quin etiam, cum persaepe praestandi celeritate occuparet tempus optandi, egregiamque erga omnes voluntatem declararet opere, non ostentaret promissis, vt vir demerendis hominibus genitus, vtilitati multis, omnibus admirationi erat. Nulla fere fuit religiosorum virorum, aut virginum familia, quae non eũ vt patrem agnouerit: nullus locus pijs operibus destinatus, quin eius beneficio sit plurimum vsus: vir paene nullus, non Romae solum, aut in Italia, sed in toto fere orbe Christiano, litterarum scientia & doctrina excellens, aut discendi cupidus adolescens, in quem non sint officia profecta a Cardinale tam multa, vt merito ipse non pietate modo ac litteris excultus, sed piorum quoque & litteratorum bonus parens, & fidelis tutor esse videretur. Video, Auditores, quam in me attente audiendo conseruatis benignitatem: & eo modestius vti debeo, quo maiorem experior. Sed tamen, vestram non vereor, aut satietatem in ijs audiendis, quae libenter auditis, aut defatigationem in rebus recordandis, quibus ille, diuturno licet labore, faciendis non est defatigatus. Neque enim ita sancte ac lau-

dabili-

dabiliter viuere incepit, ſed non perſeuerauit: neque perſeuerauit quidem, ſed non vicit factis ſequentibus priora: neque vicit quidem priora ſequentibus, ſed humanam gloriam expetijt: virtute fuit pro laude contentus, & cum ſe abderet in beneficiis, ipſa etiam benefacta abdere cupiebat. Quo magis aequum eſt, vt, quoniam vox, & memoria ſuperſtitum, eſt vita mortuorum, & ego hac qualicumque oratione, & vos iucunda commemoratione, quae etiam eat in poſteros, tantam virtutum magnitudinem ab hominum ſilentio, & obliuione, ideſt ab interitu, vindicemus. Et certe cum mors immineat omnibus neceſsitate naturae, hoc inter improborum exitum, ac proborum, non ignoramus eſſe diſcrimen, quod eorum fama cum corpore celeriter interit, horum autem aeterna eſt, eoque maior atque illuſtrior, quod & dies auget deſiderium virtutis, & mors, vmbram gloriae, inuidiam extinguit. Sed vt, vnde digreſsi ſumus, eo reuertamur. Apud ANTONIVM, domi nihil audires quod non laudares, nihil videres quod reprehenſum velles: admirareris tamen eius & moderationem in priuatis rebus, & in publicis ſplendorem: illae, etſi fuere minus in ſcena, tamen cum ſunt prolatae laudantur: hae vero, cum Romam habeant theatrum, incurrunt in omnium oculos, magnoque viſentium plauſu, & gratulatione celebrantur.

Quis

Quis enim eſt, qui religione locoque inclytam beatorum Ioannis & Pauli aedem, in Caelio monte, ſibi adeundam putet, quin ipſo in aditu veſtibuloque, magnificentiam ſuſpiciat Carafae Cardinalis? qui, cum eius templi titulum obtineret, expolitum illud, & ornatum, ac paene redditum priſtinae dignitati, egregijs picturis, non ijs modo, quas euaneſcentes vetuſtate, ijſdem coloribus, quibus fuerant, renouauit, ſed alijs etiam additis eiuſdem artificij, locupletandum locauit. quod & in alijs templis, quorum tutela ac patrocinium ad eum pertinuit, curauit ita diligenter, vt cum ipſis gratulatus eſſes, gratias ageres ipſorum patrono. Quamquam praeclaram hanc voluntatem, etiam antequam illa indole virtutum, & benefactorum gradibus aſcenderet ad faſtigium Cardinalis, declarauit ANTONIVS. Simulacrum ſanctiſsimae Virginis Dei matris, filij corpus e cruce depoſitum in ſinu gremioque habentis, praeclare factum e marmore, excellentiſsimi manu artificis, qui, & ſi ſua ſemper opera faſtidioſe probauit, vt manum fere neſciret tollere, hoc ita delectatus eſt, vt nomen ſuum minutis litterulis in eo inſcribendum exiſtimarit. Hoc igitur ſimulacrum, quod mirando non ſatiamur, in templo Vaticano poſitum eſſe ſcimus omnes: erat aliquot ante annis, in eiuſdem templi loco obſcuriore: in hanc porro lucem, vbi nunc eſt; ANTONIVS,

cum

cum adhuc esset ex amplissimo eorum ordine, quorum debito officio ac diligenti cultu sacrorum caerimoniae celebrantur, transferendum curauit. Ex quo videtis perpetuam fuisse in viro optimo, rerum agendarum ex virtute constantiam. Ad quam enim pietatem erat natura factus, voluntate exercitus, consuetudine firmatus, eam, ad religionem diuinam, quoad fieri posset, illustrandam, & propagandam, libentissime conferebat. Sed haec properantes percurrimus, quasi minora: maiora videamus. Quid ni enim appellem maiora, quae eius religioni ac diligentiae committebantur certatim a principibus Christianis, a Catholico rege, ab ipsis etiam Pontificibus, qui maiora quaedam negotia aut per illum explicabant, aut certe non sine illo? Erat videlicet in ANTONIO acerrima vis quaedam animi, & ingenium praestantissimum: ita, cum magnis magna mandentur, grauiora plerumque ad eius fidem ac prudentiam deferebantur. Et ego, de ANTONIO cum cogito, magni quidem facio eximiam eius prudentiam, sed multo pluris singularem religionem. Nam etsi talis erat ipse, vt de rebus futuris, quantum consequi humana ratio potest, optime conijceret, nihil tamen aggressus est vnquã, quin se ante suppliciter commendaret Deo, & piorum precibus apud Deum. Nouerat quippe rerum omnium initia, quae bene homines euenire vellent, a

bono-

bonorum auctore omnium duci oportere: hoc qui faceret, ei nihil contra vtilitatem accidere dicebat, etiam ſiquid accideret praeter opinionem. addebat idem, vt in re ſuſcipienda aequitatem, & prudentiam, ita etiam in perficienda requiri conſtantiam, & fidem. Hinc egregia illi libertas, & magnitudo animi, non ignota vobis, Patres ampliſsimi, in dicenda ſententia, in conſeſſu veſtro pleniſsimo ſanctitatis, & conſilij, in illa arce regum omnium, & perfugio nationum. Non ignorabat, in eo qui ſuſcipit aliquam deliberationem, haec inprimis requiri: vt cognoſcat quid opus ſit facto: vt explicare dicendo poſsit: vt ſit ſtudioſus reipublicae: denique, vt ne priuati vllius commodi ſpe, aut incommodi timore ducatur. Qui enim acri eſt iudicio, & quae recta ſunt nouit, neque explicat tamen oratione, perinde eſt, atque ſi non noſſet: hac enim in re infans a non intelligente nihil differt. Qui vtrumque praeſtare commode poteſt, & eſt non amantiſsimus reipublicae, nihil ſuadere videbitur, quod in commune ſit vtile: multo minus, ſiquis metuit alicuius offenſam, aut omnium vtilitatem non anteponit ſuae. Ipſe igitur, qui hanc certam optimi conſiliarij normam exiſtimauit eſſe, perfectamque rationem, nec quicquam dixit vmquam, quod tacere, nec tacuit,

& lingua: aequum ſcilicet ratus, vt, vbi ſentire, quae velles, ibi etiam quae ſentires, dicere liceret. ita non tantum bonum virum illum eſſe crederes, ſed etiam magnum. In comitijs autem Pontificijs, vbi maxime declaratur veſtra, Cardinales illuſtriſsimi, voluntas, & poteſtas, quibus ipſe quaternis interfuit, quid niſi prudenter, grauiter, religioſe, fortiter geſſit? quam rem aliam propoſitam in illis habuit, niſi gloriam diuini nominis, & vtilitatem populi Chriſtiani? Iam de eius ſpectata in multis magniſque rebus integritate, admirabilique iuſtitia (qua interdum etiamſi aliqui offenderentur, eos praedicebat futuros poſtea amiciores) & longum eſt vobis commemorare, aliquem exitum expectantibus, & non neceſſarium ſcientibus, plura reperiri in eo, quae tacui, nulla ex ijs deeſſe, quae dixi. Quid dicam de contemptis rebus humanis, quas aut periculum afferre docebat poſsidentibus, aut onus? de honorum cupiditate neglecta, quam quidam ſolam dixerunt eſſe ſenectutis expertem? Semper ille quidem, ſed praecipue extremis hiſce temporibus, quibus grauium laborum ſuorum maximus fructus erat bona conſcientia, & mala valetudo, de rebus caeleſtibus, & de proxima ad illas via ianuaque, ideſt de morte, cogitabat. Sed quid me flentes aſpicitis Maronitae, quid me vultu appellatis? Etiam, ne tacitos vos relinquam, veremini? non ero ita impius. recte cla-

riorem gemitum extuliſtis. parentem amiſiſtis. Carafa Cardinalis veſter defenſor, propugnator, tutor, cuſtos, patronus, parens fuit. ille vos a Gregorio Tertiodecimo (iucundam cuius Pontificis memoriam Quartusdecimus eius cognominis repraeſentat) ſibi commendatos, quo non beneuolentiae ac liberalitatis genere proſecutus eſt? ille vt inſtitueretur Collegium, vbi optimis imbueremini litteris, ac moribus, effecit. ille in vobis ſuſtentandis, alendis, ornandis, nullum ſtudij aut officij genus reliquit. vnum illud omnibus opibus viribusque videbatur elaborare, vt & veſtrum adiuuaret coetum, qui Romae informatur ad Romanam diſciplinam, & veſtram nationem Catholicae ſemper ſtudioſam religionis, Romanoque ſubiectam Pontifici, quo duce errari nullo pacto poteſt, in officio retineret. itaque ea ſemel atque iterum, ipſius ope rogatuque, per Nuntios Apoſtolicos obita, confirmataque eſt: eademque opera, ſacra veſte ac ſupellectili inſtructa templa, eruditi ſacerdotes, larga pecunia adiuti pauperes, typus denique conflatus Chaldaicis litteris, librique editi, quorum lectio Catholica addiſcentibus myſteria neceſſaria eſſet. Quid plura? non ita mater vidua dilexit vnicum ſuum, vt vos ille a-

excogitabat beneficiorum gradus, quasi inconstantem putaret amorem, qui non accipit incrementa. Nam illud, quod vltimo testamento, quod est index cuiusque voluntatis, bonorum suorum vos heredes instituit, non explicari verbis, ne capi quidem mente, aut cogitatione potest. Ergo hoc litteris posteritatique tradetur, hoc celebrabitur per omnes aetates, ac regiones, hoc nulla lingua conticescet: virum fuisse genere, doctrina, integritate, grauitate, virtute, fide, dignitate praestantem, qui religioni conseruandae cupidus ac propagandae, longinquorum iuuenum & alienigenarum coetui, certis deuincto legibus, suam non mediocrem reliquerit hereditatem. perpetuo hoc in animis sensibusque vestris penitus affixum manebit, & insitum: & dum Maronitarum genus, dum vrbis Romanae nomen extabit, ANTONII Carafae Cardinalis incredibilis erga vos beneficentia nominabitur. praecesserit antea deflagratio caeli, atque terrarum, quam extinguatur tam insignis facti memoria, aut obliuione deleatur. Conseruate vos gratum istum animum, & excitate vestram diligētiam ad Catholicae fidei, in vestris terris, propagationem; neque vobis in omni vita tam sit res vlla proposita, quam vt tanti viri iudicium laudetur a posteris: & ipse, qui de caelo vos spectat, & interest vestris actionibus, se de vobis optime meritum esse laetetur. Et illum quidem in

caelo

caelo esse, tum vita integre casteque acta, tum mors sancte & religiose obita, persuadet. Cauete enim existimetis, Auditores, Carafae Cardinali, quamquam non ita senex est mortuus, parum enim aberat, quin expleret tertium & quinquagesimum annum, quicquam mali contigisse. Neque enim mors aut immatura homini, aut inopinata Christiano potest accidere, aut pio miseranda. Homo quippe, vt natus est, a primo statim exortu morti debetur: vir nomine animoque Christianus, meditatus semper ac paratus esse debet ad tempus supremum: at pius quilibet & purus a scelere, non finit vitam, sed mortalitatem, cum excedit e vita. Neque ego te dicam mortuum, ANTONI, quem placidissimo scimus sopitum esse somno: itaque abisse, vt e valle lacrimarum in locum laetitiae & exultationis, ab exilio in patriam profecturum te esse indicares. Iam diu videtis, Auditores, tam copioso laudationis argumento, multa a nobis potius detrahi, quam quicquam affingi. id etiam ex hoc perspiciatis velim, quod sileo nonnulla, quae praecurrisse eius mortem, atque etiam praenuntiasse, dicuntur: non, quod vera esse non potuerint, sed ne quae iaciuntur post factum, vt [illegible] facilius, & ficta impunius, conges-

ſenſit ſibi diſceſſum imminentem. Ergo paucis ante obitum diebus, res ſuas omnes ordinauit: teſtamentum condidit: praeſcripſit modicam, & perexiguam funeris pompam: erga familiares omnes, e quibus multi ante erant eius benignitatem experti, itemque erga illa Caelitum templa, & piorum coenobia, quae curae illius aliquando fuere commiſſa, largum ſeſe praebuit ac liberalem. cumque ingraueſceret vis morbi, quae eum in lecto iacere non permittebat, ſacroſanctum viaticum Chriſtiano inſtituto, & conſuetudine popoſcit: quod cum attuliſſet ſacerdos, magno vir animo, & conſtanti in Deum fide, multis audientibus viris grauiſsimis, qui aderant vt hunc illi honorem haberent, & lacrimas non tenentibus, teſtificatus eſt, ei ſeſe Deo, quem animo magis videret, quam cerneret oculis, totum dedere: orare vt abſtergeret maculas, quas fragilitas humana contraxerat: in eius manibus animam ſuam poſitam & conſecratam eſſe velle. vt hac etiam in re, admirabile illud Thomae Aquinatis renouarit exemplum. quod ipſum fecit, cum oratione adhuc & mente conſiſteret. Iam corpus hominem, iam vires, non dum pietas deſerebat: cumque ceteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, caelum proſpectans, & ad Deum euolare cupiens, extremum ſenſum ad memoriam diuinae clementiae, & vocem, ad opem implorandam Dei matris,

quae

quae adeſt illo modo morientibus, reſeruabat: compreſsis deinde faucibus, cum aegre traheret ſpiritum, ſedens (ſedens enim illum efflauit) ſe paulifper ſomno dedit, quem cum morte coniunxit: quamquam non ſum locutus eo modo quo debui: non eſt mortuus ANTONIVS, ſed dormit. Et animae quidem Deus virtutum praemia perſoluit: corpus autem tempore excitabitur ſuo, vt, cum quo labores olim & diſcrimina, cum eodem honores & munera communicentur. Quae cum ita ſint, Auditores, quoniam ANTONIVS gauiſus in vita tam excellentibus ſuis bonis, fruitur in praeſens, fruetur que in perpetuum, inter mortales fama, inter caeleſtes gloria, fructu illo virtutum ſuarum: laetandum eſt immortali eius bono: ad vos autem non conſolatio, ſed gratulatio potius adhibenda eſt. Quippe, habuiſtis Cardinalem in veſtro concilio, Patres ampliſsimi, qui cuiuſlibet viri gloriam vel aequarit, vel anteceſſerit. Carafarum gens illuſtriſsima laudare poteſt e ſuo genere principem, in quo ſic virtus cum nobilitate certauit, vt nemo poſſet, vtrum nobilior, an melior eſſet, iudicare. Roma denique, & Chriſtiana reſpublica, huius nomine, quem & praeſentis habuit aeui decus, & ſuperiorum exemplum, gloriabitur. Supereſt illud

piditate,& inflammet exemplis. is enim fuit, vt ad praeclara eius ſtudia atque inſtituta quilibet impelli debeat. At te, auctor vitae,ac vita ipſa, Chriſte optime,ſi fidelem adminiſtrum tuum,quod es olim pollicitus,ad tua gaudia iam admiſiſti,nouaque addita luce caelum auxiſti: ſi ANTONIVM Carafam Cardinalem,pro vita, quam ducere ſtuduit ſimilem Caelitibus, in eorum numerum tranſtuliſti: obſecramus atque obteſtamur, vt vtamur auxilio eius: vt noſtram agat apud te cauſam,defenſoris adductus officio,ſeu certe amici: neque enim illos negliget in caelo, quos in terris fouebat: vt adiuuet Chriſtianam rempublicam, nunc vt maxime laborantem. Rege tu,ab illo, & a nobis exoratus, maxime Pontifex, & aeterne, in hac difficultate rerum ac temporum,conſilia & actiones Gregorij Quartidecimi Pontificis optimi, & ſanctiſsimi, cuius nutum veretur orbis Chriſtianus. Da illi vires oneri ac menti pares:conſerua mentem,quam dediſti. Vt, quemadmodum verum eſſe intelligimus,quod a te dictum eſt,bene agi cum eorum animis,qui in corporibus cum eſſent, ſequuti ſunt praecepta bene beateque viuendi,ipſorum quoque precibus adductum te tribuere beneficia hominibus, veriſsimum eſſe reperiamus. Dixi.

LAVS DEO.